

Seminarium naukowe
CZAS NA LITERATURĘ DLA DZIECI I MŁODZIEŻY

8 maja 2026

Centrum Badań Literatury dla Dzieci i Młodzieży
Uniwersytet Wrocławski, Wydział Neofilologii

Katedra Judaistyki im. Tadeusza Taubego
Aula im. prof. Jerzego Woronczaka (s. 115, I piętro)
ul. św. Jadwigi 3/4, Wrocław

ABSTRAKTY

Anna Fornalczyk-Lipska

Uniwersytet Warszawski

Regionalne przekłady klasyki literatury dziecięcej jako przedmiot badań translatorycznych

W ostatnich kilkunastu latach na polskim rynku wydawniczym można zaobserwować wyróżniającą się grupę przekładów literatury dziecięcej dokonywanych na języki regionalne i dialekty. Wśród nich znajdują się tłumaczenia kaszubskie, śląskie, cieszyńskie, wielkopolskie (poznańskie), podhalańskie, łemkowskie, mazurskie, kurpiowskie i wilamowskie, na przykład *Przigòdë Alicje w Cëdaczny Zemie* (2021), *Asteriks na szpilach olimpijskich* (2024), *Miś Kudłoczek* (2023) czy *Ło krasnoludkach jì sérotce Maryśi po kurpósosku* (2025). Celem wystąpienia jest charakterystyka regionalnych przekładów literatury dziecięcej jako przedmiotu badań translatorycznych. Na początku uzasadnię zaliczenie ich do jednej (choć niejednorodnej) grupy oraz zarysuję kontekst terminologiczny związany z zastosowaniem pojęć takich jak „język kolateralny”, „język regionalny”, „język mniejszościowy”, „język mniejszy”, „mikrojęzyk literacki”, „dialekt”, „gwara” i innych. Następnie przedstawię listę tłumaczeń regionalnych, do których udało mi się dotrzeć. W dalszej kolejności, posługując się epitektami translatorskimi oraz notkami wydawniczymi, omówię przyczyny powstawania tego typu przekładów (związane głównie z dążeniem do ożywienia i dalszej transmisji danego języka oraz pragnieniem zademonstrowania jego wydolności w sferze literatury pięknej), a także przeanalizuję różnorodne role pełnione przez tłumaczy, wykraczające poza samo odtworzenie tekstu w innym języku. Parateksty okazują się pomocne również przy określeniu implikowanych odbiorców przekładów regionalnych (są nimi zarówno dorośli, jak i dzieci; użytkownicy języków kolateralnych, jak i osoby spoza tego kręgu) oraz wyjaśnieniu wyboru klasyki literatury dziecięcej jako materiału przekładowego. Podsumowując, można stwierdzić, że przekłady regionalne stanowią dowód żywotności języków kolateralnych, a jednocześnie przyczyniają się do ich rozwoju. Uwzględnienie ich w badaniach translatorycznych umożliwia szerszy wgląd w zagadnienia związane m.in. z widocznością i rolą tłumaczy, kontekstem instytucjonalnym,

symbolicznymi (nie tylko komunikacyjnymi) funkcjami przekładu oraz rewitalizacją zagrożonych odmian językowych.

Anna Fornalczyk-Lipska jest adiunktem w Instytucie Lingwistyki Stosowanej Uniwersytetu Warszawskiego. Jej zainteresowania naukowe obejmują translatorykę, literaturę dziecięcą i onomastykę. Była stypendystką Internationale Jugendbibliothek w Monachium oraz Fundacji Kościuszkowskiej na University of Arizona. Jej ostatnie publikacje dotyczą roli i motywacji tłumaczy literatury dziecięcej oraz wartościowania w recepcji przekładu.

Katarzyna A. Baran

Universitat Rovira i Virgili, Tarragona, Hiszpania

Dług od kołyski: Wymuszony dar i dziecko-wybraniec w *Dawcy Lois Lowry* i *Darach Ursuli K. Le Guin*

Postać uzdolnionego, wybranego dziecka jest jednym z najbardziej rozpoznawalnych tropów młodzieżowej literatury spekulatywnej. Dotychczasowy dyskurs krytyczny odczytywał tę figurę głównie przez pryzmat narracji i tematyki: heroizmu, dojrzewania, oporu czy wolności w opozycji do przymusu. Niniejszy referat stawia inne pytanie: jakiego rodzaju relację ekonomiczną i społeczną tworzy dar między dzieckiem a społecznością, która od tego dziecka zależy? Wychodząc od koncepcji kapitalizmu somatycznego Rebeki Sheldon — współczesnego przejścia z biopolityki foucaultowskiej, dyscyplinującej jednostki i ich ciała, ku ekstrakcji subindywidualnych, modularnych zdolności — referat sięga po antropologię wymiany, w szczególności teorię daru Marcela Maussa oraz rozróżnienie Davida Graebera między komunizmem bazowym, wymianą i hierarchią, aby wyjaśnić mechanizmy społeczne stojące za eksploatacją uzdolnionego dziecka. Analiza dwóch powieści — *Dawcy Lois Lowry* i *Darów Ursuli K. Le Guin* — dowodzi, że nadzwyczajna zdolność dziecka zostaje ustrukturyzowana jako wymuszony dar, generujący niespłacalny dług dziecka wobec wspólnoty. Dziecko jest związane trzema powinnościami: przyjęcia daru, jego utrzymania i odwzajemniania się poprzez służbę.

Cykl jest jednak ustawiony: odwzajemnienie jest niemożliwe, ponieważ dług ma charakter strukturalny, a nie transakcyjny. To, co przedstawia się jako komunizm bazowy lub uczciwa wymiana, jest w istocie hierarchią — trwałą asymetrią ukrytą pod językiem wzajemnej powinności. W referacie argumentuję, że wybrane dziecko nigdy nie zostało wybrane, tylko zawłaszczone. Akty odmowy bohaterów — ucieczka Jonasza i zdjęcie opaski przez Orreka — przełamują cykl daru i stanowią roszczenie dzieci do podmiotowości wykraczającej poza funkcję narzuconą przez społeczeństwo.

Katarzyna A. Baran jest wykładowczynią w Katedrze Anglistyki i Germanistyki na Uniwersytat Rovira i Virgili. Ukończyła studia magisterskie na kierunku filologia angielska (UŚ) oraz uzyskała stopień doktora w zakresie języka, literatury i kultury angielskiej (URV, 2015). Jej zainteresowania badawcze, oprócz dystopii, w szczególności dla młodzieży, obejmują wykorzystanie technologii oraz integrację kultury i literatury w nauczaniu języka angielskiego.

Anna Urbanowicz

Czas na czasopismo „Junyj Izrail”

Od początku XX wieku żydowska prasa kierowana do dzieci i młodzieży stała się jednym z najważniejszych narzędzi kształtowania młodych czytelników. Przykładem takiego pisma był „Junyj Izrail” („Młody Izrael”), publikowany w języku rosyjskim w latach 1909–1912 w Ługańsku. W 1909 roku jego redaktorem był Sz. Lurie, natomiast w latach 1910–1912 funkcję tę pełnił Calew Ruwimowicz Lejfer. W referacie zaproponuję analizę wspomnianego czasopisma jako fenomenu rosyjsko-żydowskiej prasy dziecięcej wydawanej na terenie Cesarstwa Rosyjskiego na początku XX wieku. Pismo w fascynujący sposób łączy elementy kultury rosyjskiej (język i jego repozytorium kulturowe) z żydowską tradycją i świadomością narodową. Periodyk nie tylko oferował treści dostosowane do zainteresowań młodych czytelników i pełnił funkcję edukacyjną, przybliżając im historię oraz literaturę żydowską, lecz także stworzył forum wymiany doświadczeń i przestrzeń dla kontaktu między czytelnikami przez regularną publikację ich korespondencji. „Junyj Izrail” jest świadectwem pełnej ideologicznych przemian i napięć epoki, w której wśród zrusycyzowanych językowo żydowskich

dzieci próbowano budować i wzmacniać żydowską tożsamość kulturową za pomocą języka rosyjskiego.

Anna Urbanowicz jest absolwentką judaistyki i historii sztuki na Uniwersytecie Wrocławskim. Współpracuje z projektem Dyskursy o ciele w kulturze żydowskiej na ziemiach polskich w latach 1880–1939 finansowanym przez Narodowe Centrum Nauki (grant nr 2022/47/B/HS2/01522). Obecnie pracuje nad projektem rozprawy doktorskiej poświęconej rosyjskojęzycznej prasie żydowskiej dla dzieci.